

Maxim Butčenko

The background of the cover is a dark, atmospheric illustration of a war-torn landscape. A large, bright yellow and orange fire or explosion is visible in the upper left. Several soldiers in dark uniforms are depicted in various poses: one in the center foreground is raising a rifle, while others are positioned behind him. The scene is filled with debris and the silhouettes of trees, creating a somber and chaotic atmosphere. The overall color palette is dominated by dark blues, greys, and the warm tones of the fire.

**UMĚLEC
VÁLKY**

Maxim Butčenko

Umělec války

Максим Бутченко
Художник войны

Kniha byla vydána ve spolupráci se Školou státní správy CAPS

Книга издана при содействии школы государственного
управления CAPS

copyright © Maxim Butčenko, 2015
translation © Magda Bělková, 2016

ISBN 978-80-7511-282-8
ISBN 978-80-7511-283-5 (epub)
ISBN 978-80-7511-284-2 (pdf)

Kapitola 1

Separatisté v Luhansku násilím obsadili sídlo ukrajinské tajné služby SBU, v budově vyrazili dveře a rozbili okna.

Východní varianta, 6. 4. 2014

Ozbrojení luhanští separatisté vyhlásili ultimátum a oznámili, že nebude-li vyhověno jejich požadavkům, dojde k otevřenému konfliktu. Tyto informace pocházejí z videozáznamu, který pořídili aktivisté po obsazení budovy SBU v Luhanské oblasti. „My, sjednocený štáb armády Jihovýchodu, se obracíme k lidu v našich oblastech: Jestli nebude vyhověno našim požadavkům, dojde k otevřenému konfliktu. Budova oblastního sídla ukrajinské tajné služby je plně pod naší kontrolou. Naše armáda se rozrostla, a bude-li to nutné, jsme připraveni vyslat záložní jednotku do Doněcku,“ oznámili separatisté.

webové stránky Ukrajinských
národních novin, 7. 4. 2014

Muž ve středních letech, neformálně Petrovič, oficiálně Kolja Černyšev, si s gustem odplivl na chodník a na mobilu zmáčkl tlačítko „zavěsit“. Na jeho drsné, jakoby sekerou vytesané tváři se objevil zmatený výraz. Kolja Petrovič stál v úzké uličce s názvem, který je pro Donbas

typický – Moskevská. Rodinné domy s šedivými, místy popraskanými břidlicovými střechemi vypadaly jako staré želvy, které se kdoví proč seskupují do pravidelných, dlouhých řad. Jeden pruh se stácel a mizel v dále, až člověk nabýval dojmu, že „želvy“ postupně umírají. Podél domů se táhl dřevěný plot, skrz který bylo vidět na celý dvůr – periferii města Roveňky, tvořenou provinčními hornickými příbytky. Místní lidé pracují převážně v dolech, na trhu nebo v jednom ze dvou tří malých, bezvýznamných podniků. Petrovič se právě vracel domů ze šichty, když mu zazvonil telefon. Telefonát ho tak rozčilil, že si chvíli po jeho ukončení znovu odplivl – tentokrát už na plot svého domu. Rozrušený Černyšev nahlas zanađával a vylekal dva psy, kteří jako by pochopili, co majitel říká, a tlumeně zaštekali do prázdna. Kolja chvíli přešlapoval na místě, a když se rozhodl, že vejde na dvůr, vyřítil se z protějščího domu jeho soused Anton Nedělkov, vyzábly třícátník s orlím nosem. Anton pospíchal k nejbližšímu kiosku pro cigarety.

„Hej, sousede, slyšel jsem, že banderovci vyslali do města kolonu ukrajinských nacionalistů, mají v plánu popravít muže a ženy donutit, aby pracovaly na poli. Na křižovatce je teď veřejné shromáždění, pojďme tam!“ vyhrkl Černyšev, který po celou dobu divoce gestikuloval. Jako odpověď čekal od souseda všechno; od primitivních nadávek nejtvrđšího kalibru až po stav blížící se mdlobám.

Poté, co bývalý prezident Viktor Janukovyč utekl z Ukrajiny a parlament se stal jediným legitimním orgánem moci v zemi, se na Donbasu spustila vlna veřejných shromáždění. Zpočátku byla mírná a často je organizovali představitelé regionů, aby dali Kyjevu najevo, že by nebylo rozumné brát je na lehkou váhu. V Doněcku a Luhansku zatím několikatisícové davy obsadily sídla ukrajinské tajné

služby SBU, policie a státního zastupitelství. Ostatně, jak později vyšlo najevo, mocenské struktury zaútočily na průzkumné a sabotážní skupiny ruské vojenské rozvědky GRU. Ve stejnou dobu začala působit antiteroristická operace ukrajinských ozbrojených sil (ATO). A když byly v Doněcké oblasti spuštěny klíčové akce, vystrašení obyvatelé malinkých měst v Luhanské oblasti den co den očekávali příchod Národní gardy.* Tyto zvěsti znepokojovaly místní mnohem víc, než kdyby v okolí řádil mor, který zahubí všechno živé.

Ačkoli Petrovič do suseda neúnavně hučel všechny ty strašné prognózy, Anton nepropadl hysterii a z nějakého důvodu ani nezačal křičet: „Zachraň se, kdo můžeš!“

„Jdi ty, Koljo, měl by ses z toho vyspat,“ řekl mu na to Nedělkov a otočil se.

Slovo „vyspat se“ rozvibrovalo Petrovičovo nitro jako sbíječka. Pět minut suseda přesvědčoval o tom, že Kyjev vyslal do Roveněk vojska, která mají v plánu obsadit město a zdejší obyvatele nahradit lidmi ze západní Ukrajiny. Potom, co pronesl projev o temné budoucnosti města, rozčilený Černyšev vši silou praštil do svého plotu, až se odštípl kus dřeva, který proletěl oknem...

„Vidíš, všechno je špatně! Vidíš to?“ téměř zakřičel Petrovič a vytřeštil oči, jako kdyby viděl ducha. Anton pomalu přešel očima ze susedových obřích očí přes plot až na rozbité sklo.

„Opravdu, je to znamení,“ pomyslel si.

* Národní garda je pořádková služba s policejními i vojenskými pravomocemi, podřízená Ministerstvu vnitra Ukrajiny. Byla obnovena v březnu 2014, doplněna ukrajinskými dobrovolníky a funguje v podstatě jako vnitřní vojsko ukrajinského ministerstva vnitra (pozn. překl.).

Anton na znamení věřil: ve svém nudném, maloměstáckém životě nacházel stopy, které ho vždycky přivedly k něčemu novému. Na cestě života, rozprostírající se v zažloutlé stepi pokryté suchou trávou, se pokoušel najít zelený flek svěží trávy.

Proto i teď souhlasně kývl na Petroviče, jako by říkal: pojďme na to shromáždění. Za dvacet minut už byli na Ďakovské křižovatce u výjezdu z města. Silnice byla zablokována několika desítkami účastníků shromáždění. Bylo mezi nimi pár starců, stařenek s barevnými šátky, opilých mužů a jedna zavalitá žena, která s sebou kdoví proč přitáhla pánvičku se zeleným dnem. Místní televizní stanice PIK TV od rána vysílala zprávy, že se očekává příchod ukrajinských vojsk, a všechny, kterým není osud města lhostejný, prosila, aby se shromáždili u výjezdu z města. Někteří přijeli autobusem, další dorazili po svých a teď se všichni tlačili u krajnice. Jen ti nejdůležitější si troufli postavit se doprostřed vozovky a podobní hrdinům dávných eposů hleděli vpřed, jako by očekávali nájezd mongolských Tatarů.

Jeden z těchto bohatýrů – namol opilý, už dlouho neholený muž s temnými kruhy od důlního prachu kolem očí – máchal rukama, jako by chtěl řídit dopravu. Jméno tohoto bohatýra však vůbec neznělo jako z hrdinného eposu – Miška Zacharov. Nebylo mu ještě ani šedesát a už byl v důchodu, přesto ze zvyku pořád chodil do práce. Takových jako on je ve městě deset tisíc. Pracují na šachtě, kde buď hloubí, nebo těží, a po odsloužených dvaceti letech odcházejí do předčasného důchodu, protože práce v dolech je na seznamu obzvlášť nebezpečných profesí. Šachtu ale neopustí, místo toho si obstarají nějakou lehčí hornickou práci. A tak Miška, který pociťoval jistou vážnost své pozice, stál na místě, zápasil s kašlem a kocovinou a neúnavně se snažil řídit dopravu. A jako naschvál banderovci do tohoto zchátralého městečka ne a ne přijet.

Hluboce roztrpčený Zacharov pohrozil do dále zařatou pěstí, kterou brázdily temné proužky zařraného důlního prachu, opustil své místo a přistoupil blíže k davu, načež se chopil mikrofonu.

„Soudruzi, chtěl bych říct...“ začal chraplavě, ale větu nedokončil. Mikrofon mu vytrhla žena s pánvičkou a se zoufalstvím hospodyně, které se právě připálila pečeně, zakřičela, že obyvatelé Roveněk musí okamžitě zastavit „hnědý mor“, který se na město řítí. Opilý Miřka chtěl pokračovat ve svém radikálním projevu a pokusil se řečníci vyzbrojené pánvičkou vytrhnout mikrofon. Tlustá žena to vytušila a vmžiku pohotově provedla následující manévry: rozmáchla se pánví a „bezděčně“ opilého muže uhodila. Tedy, mám-li být zcela upřímný, vši silou ho trefila do brady, až se zřítíl k zemi.

„Lidi dobří, jen se podívejte: upadl do bezvědomí, neustál to napětí!“ vykřikla žena s pánvičkou přesně v ten moment, co muž padal k zemi. „A přesně tohle s námi chtějí udělat banderovci, chtějí nás dostat na kolena!“

Anton se ušklíbl. Tato událost přidala boji s mytickým nepřítelem, který byl údajně na cestě do provinčního městečka, komický nádech. Většinu účastníků shromáždění tvořili buď nezaměstnaní, nebo důchodci. Vypadalo to, jako by anděl „padesátníků“ z dlouhé chvíle všechny své svěřence shromáždil na toto místo – do několika „zájmových skupin“. Jedni u výjezdu vášnivě hrají domino, druzí na tom samém místě odhazují vajgly a ti nejodvážnější jdou vstříc nepřátelským tankům.

Když už se chystal odejít, přiskočil k mikrofonu urostlý mladík se svatojiřskou stužkou* na klopu a baseballovou pálkou v ruce. Vlasy měl stažené do japonského copu.

* Tyto oranžovočerné stužky se staly od jara 2014 symbolem proruských separatistů (pozn. překl.).

„Jestli přijedou, vypořádejme se s nimi tak, jak se oni vypořádali s příslušníky Berkutu* na Majdanu!“ křičel „Japončík“.

V davu to zahučelo jako ve včelím úlu.

„Vezmeme Molotovovy koktejly a nandáme jim to tak, jak to oni nandali našim berkutovcům!“ hřímal dál chlápek s pálkou. „Já vám říkám: vezmeme flašky, benzin a sejmeme je! Ať odsud táhnou, pryč z naší země a vůbec! Dost bylo řečí! Musíme jednat!“

Proslov „ve jménu Molotova“ dav znepokojil. Někdo křičel, že je třeba stavět barikády, stařeny vřeštěly, že proti „temným silám z Majdanu“ musí být vypraveno procesí a že „ďábla je třeba vymýtit svěcenou vodou“. Miška, který konečně přišel k sobě, vytrhl mikrofon ječícímu staříkovi, který zrovna vzpomínal, „jak voní německé holínky, zašpiněné od roveňské hlíny“.

„Soudruzi, chtěl bych říct...“ začal chraplavě Miška a rozhlížel se do všech stran.

Na vteřinu se zadrhl a pokračoval už jistějším hlasem: „Soudruzi... Soudruzi! Pojdme se radši opít!“

Dav zahučel jako transformátor v nočních hodinách. Pomalu se smrákalo a shromáždění se začalo rozpouštět, asi jako když si člověk představí horkovzdušný balon, který místo toho, aby zamířil vzhůru do nebes, ležel na zemi a spíš připomínal známou gumovou pomůcku.

Anton se snažil očima najít Petroviče, ale ten jako nashvál zmizel. Nadešel čas se vrátit. Mlha jako jemný

* Berkut byly ukrajinské pořádkové policejní síly určené k potlačování veřejných protestů. Příslušníci těchto jednotek jsou odpovědní za násilí a smrt demonstrantů na Majdanu v zimě 2013–2014. Po Majdanu byla jednotka rozpuštěna a její velitelé uprchli do Ruska či na okupovaný Krym (pozn. překl.).

štěteček pozvolna rozmazávala tváře přítomných, stromy i ceduli „Roveňky“. Postavy těch, kteří ještě neodešli, bloumaly podél cesty jako stíny předků, kteří před třiasedmdesáti lety úplně stejně vyrazili do boje s fašismem. Jen s tím rozdílem, že nyní se tyto stíny míhají v hustém jarním ovzduší, aniž by nacházely klid a útočiště.

Kapitola 2

Představitelé Luhanské městské rady požadují dekriminlizaci aktivistů, kteří obsadili SBU. „Je nezbytné, aby byl ruskému jazyku co nejdříve na legislativní úrovni přiznán status druhého státního jazyka a tento konflikt jednou provždy skončil. Jsme jednotný lid a úmyslné vyostření jazykové otázky nás nemůže rozdělit. Nejdůležitější je, aby nedošlo ke krveprolití,“ sdělují představitelé městské rady. Zároveň počítají s tím, že obyvatelé Luhanska jsou proti jakýmkoliv projevům radikalismu a extremismu, ani by je neobhajovali dobrými úmysly. Jsou ale unavení neustálými otřesy, touží po stabilitě, chtějí mít jistotu zítřka a osobní bezpečnosti sebe i svých blízkých.

webové stránky ukrajinských novin Podrobnosti, 11. 4. 2014

Sotva Anton vpodvečer překročil práh svého domu, hned si uvědomil, že si zapomněl koupit cigarety. Nespokojeně si povzdechl a chystal se zpátky ke stánku, když mu najednou naproti vyběhla mladší dcera Diana. Antonova tvář se bezděčně rozzářila úsměvem. Natáhla k tátovi ruce a ten ji zvedl jako hračku. Ta ale vyrostla!

Od jejího narození uplynuly tři roky. V den, kdy Diana přišla na svět, se Anton vrátil z Luhanska doslova vysušený – jako by z šedesáti procent vody v jeho těle

zůstalo jen deset. Byl to jeho třetí pokus dostat se na Luhanskou národní univerzitu T. Ševčenka, na fakultu výtvarného umění. Třetí a poslední. Všechny jeho pokusy stát se profesionálním umělcem skončily tak, že neudělal zkoušku.

A to přitom už jako dítě krásně maloval. První krajinu, která skutečně stála za pozornost, namaloval starými sovětskými barvami v deseti letech: hluboká, citronově žlutá step a mírně se svažující kopce, namačkané jeden na druhý, se táhly k obzoru. A rudé skvrny západu slunce v dáli podpalovaly temnou haldu připomínající pyramidu.

Byl to neobyčejný výkres. Stejně jako všechny děti, i Anton skotačil, proháněl se po venku a neposlouchal. Posadit ho ke stolu nebylo jednoduché. Ale když začal malovat, nepřestal, dokud nebylo hotovo.

Otec tehdy pohlédl na výkres, potom na vyhublého, kudrnatého Antona, který tiše seděl za stolem a načrtával si další obrázek, a mlčel. Ale v tom mlčení jako by se zhustily všechny jeho nesplněné touhy. Pohládl Antona po hlavě a řekl: „Jsi jako já.“

Uplynulo dvacet let a Anton si ta slova vybavil, jako by je slyšel včera. Ačkoli je pravda, že hlubší smysl této krátké otcovské fráze pochopil až mnohem později.

„Tati, tati, ploč nic nežíkáš?“ Slova maličké Diany vrátila zadumaného Antona do reality. Zatřásl hlavou, jako by se chtěl té myšlenky zbavit, stejně jako popelu z cigarety.

„Víš, holčičko, tatínek si myslí, že je to tak někdy lepší,“ ušklíbl se.

V tu chvíli vstoupila Antonova manželka Ljubka. Plnoštíhlá žena se ztrhanou tváří neřekla ani slovo, sebrala dceru, kterou odnesla do druhého pokoje, a zavřela za sebou dveře. Už pátý den spolu nemluvili. I když – opravdu teprve pátý?

Všechno začalo, když poprvé nastoupil na univerzitu. Tehdy se scházeli, chodili spolu do barů a jednou, když už měl Anton trochu upito, řekl Ljubce svůj příběh: od dětství snil o tom, že se stane umělcem, bude vystavovat ve známých galeriích a živit se uměním. Ljubka, která se zrovna napila piva, div nevyprskla. Jaké umění? Každý přece musí jít pracovat do dolu! Jak jinak by se dalo v tomhle městě uživit?

Na tuto otázku tenkrát Anton neuměl odpovědět a stejně by to bylo zbytečné. Dva měsíce po tomto rozhovoru Ljuba otěhotněla a za čtyři měsíce už byli svoji. Vzpomíná si na chvíli, kdy stáli v patrové budově obecní rady městské části Klenovj. Mladý pár neměl peníze na to, aby obřad proběhl na místní radnici. Museli by zaplatit 200 hřiven, kdežto na obecní radě je tato radost vyšla všeho všudy na 80 kopějek. Předsedkyně rady, statná žena v dlouhých, světlých šatech zdobených uvadlými hadrovými růžičkami červené barvy, je slavnostně a s vypětím, jako by sama litovala, že její mládí už je nenávratně pryč, prohlásila za muže a ženu. Potom zmáčkla tlačítko na magnetofonu a ozval se, ne, spíš zařval, Mendelssohnův Svatební pochod. Novomanželé vyděšeně pohlédli na předsedkyni a na její účes, který připomínal zlověstně se vzdouvající devátou vlnu. Tři lidé v jedné místnosti, a to byla celá ta sláva. A potom přišel na řadu rodinný „večírek“: v domě ženichovy tchyně se sešli rodiče, sestry a strýcové. Anton seděl v čele stolu a objímal tu masivní část Ljubina těla, které se u ostatních žen říká pas. Burácela hudba devadesátých let, všemožné pokrmy poskakovaly na stole v rytmu sto dvacet úderů za minutu, prázdné lahve se řadily jedna za druhou jako vystřelené nábojnice a nevěstina sestra zvědavě pokukovala po novomanželech. Antonova matka seděla v křesle a smutně přihlížela, jak její syn každou chvíli dolévá sobě i své novopečené manželce.

Ženichův bratr Sergej postával u vchodu do místnosti a s nepatrným opovržením si prohlížel hosty. To, že jsou bratři, nebylo na první pohled vůbec patrné: Anton je vysoký a kudrnatý, s drsnými, ostře řezanými rysy, kdežto Sergej je středního vzrůstu s jemně tvarovaným obličejem a rovným nosem. Jsou od sebe vzdáleni pět let, ale někdy by se mohlo zdát, že časová propast mezi nimi dosahuje téměř padesáti let.

Když byli malí, často se prali – buď mezi sebou, nebo s dětmi ze sousedství. Sergej na svého bratra dohlížel, ale málokdy byl schopen proniknout do jeho dětské duše, a často naopak docházelo k tomu, že se nezastával Antona, ale souseda Ženi, který bydlel o podál. Ale proč? Na tuto otázku asi nikdy nehledal odpověď a snad si ji ani nepokládal. Prostě to tak bylo.

Bratři nikdy nepřekonalí bariéru odcizení, která mezi nimi stála. Jejich příbuznost se jevila jako omyl, jako by jim ji někdo vnutil, ale ona v jejich duších nikdy doopravdy nezakořenila. Rozdílnost oba bratry dlouhou dobu nenápadně unášela opačnými směry.

Dokonce si ani nebyl schopen vybavit, že by si spolu někdy venku hráli. Jednou po sobě doma cákali vodu z lahví, až vytopili celý byt. Matka byla zrovna v obchodě, a když se vrátila, zalapala po dechu. Popadla pásek a vyrazila za Sergejem.

„To nebyl můj nápad!“ křičel na matku. „Já za to nemůžu,“ nepřestával rvát Sergej, který se zamkl v koupelně. „Anton si začal.“

„Otevři ty dveře, já ti dám Anton! Ty jsi starší, máš snad svoji hlavu,“ bušila na dveře máma. Mezitím se mladší bratr schovával v ložnici pod divanem.

A stejně tak i na svatbě byl každý z bratrů v jiném rohu místnosti. Oslava byla v plném proudu. Hosté podupávali v rytmu další písně o nešťastné lásce a sousedovic kočka

Tusja se opatrně procházela po prázdných židlích a zablácenou tlapkou se pokoušela stáhnout si pro sebe ze stolu kousíček štěstí.

První den novomanželů začal za doprovodu nezřetelného, zato mohutného funění mladé ženy. Sotva se Anton probral, chytil se za hlavu. Div se mu pronikavou bolestí nerozskočila. Větší část postele zaujímaloby robustní tělo jeho novopečené chotě. Anton se rozhlédl kolem. V koutě se povalovaly dary: zářivě červenomodrý jídelní servis, dvě peřiny, obraz zachycující polonahou štíhlou dívku s egyptskými pyramidami v pozadí, sada čínských nožů a hromada kytek, očividně natrhaných na sousedově zahradě.

Dopoledne strávili novomanželé v posteli a k večeru se rozhodli, že se projdou venku. Ljubka si s námahou přetáhla přes svá mohutná ramena květované šaty. Stála u zrcadla, od kterého ji oddělovala palisáda levných kosmetických přípravků, lak na nehty v lahvičce umazané od rudých šmouh a nedopitá lahev šampaňského, kterou si dotáhla včera z hostiny. Všechno by bylo v pořádku, až na to, že když šaty obepnuly její masivní poprsí, zasekly se a nešly přetáhnout dolů. Ljubka něco zamumlala. Její nahá kyprá stehna se bezmocně třásla netrpělivostí, rukama se snažila šaty stáhnout, ale látka se ne a ne poddat a sesunout k pasu. Anton ležel na rozestlané posteli a sledoval, s jakou zoufalou úporností se Ljubka snaží obléci.

Bavil se tou podívanou a s úsměvem, bez sebemenšího náznaku sexuálního vzrušení, polonahou ženu pozoroval. Bylo to, jako kdyby prováděla symbolický akt – vši silou se pokoušela vměstnat do rozměrů, které už byly dávnou minulostí, stejně jako doby, kdy se ještě jako dobře rostlá dívka procházela po ulici a hvízdali na ni podnapilí výrostci. Nerovný boj stále trval, ale šaty

se ani nehnyly. Nakonec vyčerpaná žena nahlas vulgárně zanađávala, usedla na postel a rezignovaně si povzdechla – šaty jí bezmocně zůstaly viset na širokých, upocených zádech jako vlajka na znamení kapitulace v boji o mládí.

Anton vzdychl a pomohl Ljubě stáhnout ty nešťastné šaty z hlavy. Vděčně se na něho podívala a on v jejích očích spatřil podivnou změť upřímného zármutku, něhy a potupy. Tento pohled Anton viděl jen několikrát v životě.

Nastala chvíle trapného ticha, jejíž životnost byla neobyčejně krátká – Ljuba se od něho odvrátila a tiše zasupěla. Uplynulo jen několik málo vteřin a ona mručela, že už měli dávno vyrazit. Tou dobou žili v pronajatém bytě, v posledním patře devítipatrové budovy, kde výtah nefungoval od poloviny devadesátých let. Aby se člověk dostal ven, musel sejít schody v délce dobrého půl kilometru.

Ljubka si oblékla jiné šaty, černé s bílými puntíky. Šaty mnohem širšího střihu, než byly ty předchozí, se spíše podobaly obnošenému domácímu úboru a rázem pokryly její tělo jako ochranná plachta obepínající auto. Antonova žena stála před zrcadlem, zakroutila svou širokou zadnicí, prohlédla se zezadu a nespokojeně sevřela své plné rty. Sama sobě se nelíbila. Potom si povzdechla, ale tentokrát se její vzdech spíše podobal skutečnému zasténání, které vycházelo až odkudsi z hloubi její duše.

Ještě chvíli se nakrucovala před zrcadlem, nalíčila si rty silnou vrstvou krvavě rudé rtěnky a zahalila se do oparu laciného deodorantu, který zachvátil celou chodbu a jehož dráždivá a nepříjemná květinová vůně dostihla dokonce i Antona, který seděl v kuchyni na židli a kouřil.

„Jsem hotová. Co si o tom myslíš?“ řekla Ljuba a otočila se na muže.

Ten si ji prohlédl od hlavy až k patě: vypadala na mnohem víc než svých čtyřicet let. Kolem očí už se jí objevovaly typické stařecké vrásky, volné šaty jen stěží zakrývaly její obézní postavu a výrazný make-up jen podtrhoval to, jak je unavená životem. Ale tenkrát si Anton ničeho z toho nevšiml. Miloval ji.

„Jsi krásná, chlapi mi budou závidět,“ řekl a usmál se.

„Tak měj oči na stopkách, aby ti mě neodloudili,“ odpověděla trochu vážně, trochu v žertu Ljuba a i ona se lehce pousmála.

Za hodinu už si vykračovali temnou ulicí do baru Doubek. Anton ženu toporně přidržoval za loket, protože pořád ještě nebyl na dámskou společnost zvyklý. Před Ljubou žádný dlouhodobý milostný poměr neměl a nedařilo se mu navázat známost jen tak na ulici. S Ljubkou ho seznámila jeho matka Irina. Ukázalo se, že je to jakási vzdálená příbuzná, a tak když matka viděla, jak její syn bez ženské lásky strádá, rozhodla se je dát dohromady a pozvala Ljubku na oslavu narozenin. Do konce života bude Irina svého činu litovat a sužovat se bezmocí, že už je nemůže rozdělit. Tohle trápení mělo začátek, ale nemělo konce a Anton svou matku pochopí až mnohem později.

Stejně jako obvykle, i tenkrát večer bylo v baru plno. Za vůně šašliku, linoucí se ze dvora podniku, zpívá na jevišti zpěvačka s vypitým, chraplavým hlasem o tom, jak nasedne do kabrioletu a někam odjede. Drnká kytara, syntezátor udržuje rytmus v tempu sto úderů za minutu a podnapilí návštěvníci třesou svými pivními pupky mezi stoly a tváří se, že tancují.

Anton a jeho žena se usadili nedaleko od průchodu k toaletě, která se mimochodem nachází venku – je to obyčejný, dřevěný suchý záchod. Ljubka se opřela o opěradlo židle a se zájmem pozorovala, jak se u sousedního

stolu dva opilí chlapíci hádají o tom, co dělají „oranžoví“* ve vládě. Bylo patrné, že spor se táhne už hodně dlouho a že je přímo úměrný dvěma prázdným lahvím vína, které stály na stole.

„Co jsou vůbec zač ty oranžový? Tihle prozápadní ani neuměj pořádně pracovat, stejně jako Poláci a Němci. A co? Co oni udělali pro svou zem?“ šermoval jeden z kumpánů rukou, ve které držel zapálenou cigaretu.

„Ale houby. Vždyť já žil na západní Ukrajině, všechny baráky tam byly udržované, dvorky čisté, až by se člověk bál si odplivnout, na mou duši,“ odpověděl druhý.

„Co? To jako chceš říct, že seš s banderovcema?“** praštil jeho oponent pěstí do stolu takovou silou, až popel z cigarety vyletěl do vzduchu a jako naschvál se, podobný šedému mraku, snesl přímo do sklenice s nedopitým vínem.

Nastala trapná pauza. Muž s cigaretou pohlédl do sklenice a prstem se snažil vylovit popel, pochopitelně neúspěšně. Odvrátil se od stolu, jako kdyby si chtěl odplivnout na zem, a potom na ex směs vína a popela vypil.

* Za „oranžové“ se označovali příznivci prozápadních demokratických stran, zejména Naší Ukrajiny Viktora Juščenka, který vyhrál opakované prezidentské volby a v lednu 2005 se stal prezidentem. Původně byl ve zfalšovaných volbách prohlášen za vítěze kandidát z Doněcku Viktor Janukovyč. Proti tomu však vyšly do ulic statisíce Ukrajinců a byly vypsané volby nové. Tyto události se označují jako „oranžová revoluce“, podle barvy, kterou Juščenko používal při své kampani (pozn. překl.).

** Za banderovce jsou obyvateli východní Ukrajiny (a zvláště Donbasu) často nazýváni všichni obyvatelé západních ukrajinských oblastí bez ohledu na skutečné sympatie k jednomu z meziválečných lídrů ukrajinského nacionalistického hnutí za nezávislost Ukrajiny, Stepanu Banderovi (pozn. překl.).

Druhý s úsměvem pozoroval svého kamaráda smolaře a oba by už zapomněli, o čem to mluvili. Takhle v poklidu by pitka obou přátel skončila, kdyby se do toho nepřimotala Ljuba.

„Takže tvůj kámoš teda nepodporuje Donbas?“ řekla tak nahlas, že k ní oba kumpáni okamžitě obrátili zrak.

Anton chtěl ženě říct, aby se do toho nemíchala, ale ta ho nevnímala.

„Copak ty nechápeš, že je to zrádce?“ podivila se Ljubka a prstem šfouchla do muže, který pobýval na západní Ukrajině.

V tu chvíli utichla další melodie o tom, „proč nemůže být na světě tak krásně“, a v baru se rozhostilo zlověstné ticho. Muž s cigaretou podezřívavě přešel očima z Ljubky na svého druhu. Zdálo se, že se schyluje ke rvačce, kdy nebylo jasné, kdo to schytá – jestli Antonova žena, nebo obhájce „oranžových“.

„Chlapi, dělá si srandu, nevšímejte si jí,“ vysvětloval Anton a pokoušel se uvolnit napětí.

„Co bych si dělala srandu? Myslím to úplně vážně, jen ať ten šmejd řekne, na čí straně je – na naší, nebo na straně banderovců?“ trvala na svém Ljubka.

Z její tváře sršelo odhodlání, jako by se projednávala záležitost pro ni mimořádného významu.

Muž s cigaretou se zamračil. Druhý se lehce nadzvedl. Anton znervózněl. Atmosféra houstla.

„No jen ať řekne, jak to myslel,“ ne a ne se uklidnit Ljuba.

„Tak zmlkni, copak nemůžeš být zticha?“ rozhořčil se Anton, ale už bylo na záchranu pozdě.

„Já mám být zticha?!“ vyštěkla Ljuba, která svůj vztek obrátila proti svému muži. „Ať to ten parchant vysvětlí.“

Anton poodstoupil. Muži už zapomněli, o čem se spolu předtím dohadovali, a svou pozornost obrátili na Ljubu.

„Ljubo, prosím tě, buď ticho. Nech je, ať si to vyřídí sami mezi sebou,“ snažil se Anton přemluvit manželku.

„Seru na tebe! Co se ho zastáváš? Je to zrádce! Ty zmetku jeden, jenom tady vysedáváš...“ zakřičela na adresu muže Ljuba, ale konec její věty zanikl v další písni o nešťastné lásce, která zrovna začala hrát.

„Nějaké další přání?“ Když výstup vrcholil, přistoupila ke stolku mladičká servírka v džínách a červené blůzce.

Chlápek, už s cigaretou, se znenadání usmál a i ten druhý se ušklíbl.

„Ta baba tě teda dostala, ta by byla schopná ti znásilnit mozek,“ usmál se a znovu si odplivl.

Refrén písně o nešťastné lásce přehlušil Ljubino rozezlené zamumlání a posměšky hostů u sousedního stolu. Hlasitá hudba a jednoduchá, bezmyšlenkovitá slova písně přehlušila ještě něco, pro okolí bezvýznamného – bylo to opravdové, téměř až bolestivě tíživé zklamání, žal nad nepochopením, děsivé uvědomění si naprosto bezvýhodné situace – to všechno se naráz odehrávalo v duši ohromného Antona.

Zpravodajský server 0642.ua přinesl informaci o tom, že v centru města Alčevsk (Luhanská oblast) v sobotu 5. dubna proběhlo „Ruské jaro“. Zároveň poukázal na to, že „účastníci shromáždění byli velmi nejistí a nebyli ani schopni jasně formulovat cíle tohoto shromáždění“. Z improvizované scény zněla politická hesla a výzvy ke znárodnění a sociální rovnosti. Vyvrcholením tohoto shromáždění mělo být vztyčení vlajky Ruské federace, avšak namísto toho účastníci vyvěsili vlajku, která se spíše podobala francouzské, a skandovali: „Rusko, Rusko!“

Týden nato už si Anton sháněl práci v dole. Nejdřív měl ale absolvovat dvouměsíční kurz a poprvé sfárat do podzemí. Prvním krokem bylo vyfasovat hornický úbor, který se skládá z ochranného oděvu, onucí a gumáků.

S nakřivo nasazenou helmou se směle vydal do lampovny, nevelké místnosti, kde jsou rozestavěna dlouhá, pravoúhlá zařízení, připomínající skříně, která slouží k nabíjení důlních svítilen. Pod těmito „skříněmi“ byla prohlubeň se záchrannými dýchacími přístroji – sudovitými přístroji o váze asi půldruhého kilogramu. Kdyby začalo v šachtě hořet, plameny a dým se kvůli úzkému profilu důlních chodeb a ventilaci rychle rozšíří. V takovém případě se horník musí „zaktivizovat“: musí si vzít dýchací přístroj,

ucpat si nos speciálním količkem a nasadit si brýle – jinak ho čeká bolestivá smrt udušením. Už několikrát se po požáru našla zkroucená těla horníků, kteří u sebe neměli dýchací přístroj (vláčet s sebou takovou těžkou věc je nepohodlné, a tak se často stává, že si horníci schovají přístroj v chodbách, kde si ho vyzvednou až před vyfáráním), anebo měli, ale nesprávně ho použili, a proto nefungoval.

Když dostal svítilnu, respirátor a dýchací přístroj, vydal se Anton k zařízení, kterému by se v normálním světě dalo říkat výtah – klec zavěšená na pevném laně, které vede ke zvedacímu mechanismu.

První sfárání je pro horníka jako první svatební noc. V tu chvíli se začínou rozpadat jeho představy o světě, na který dosud nahlížel z jednoho úhlu pohledu. Před člověkem se znenadání otevře dvojrozměrný prostor. Povrch a šachta – dva protipóly, stejně jako moře a souš pro námořníka nebo vzduch a země pro pilota. V duši už horníkem, ať už aktivním, nebo vysloužilým, zůstane napořád.

„No tak, chlapci, přidejte,“ hnala nové posily ne nejmladší „dozorkyně“, která dohlížela na to, aby všichni nastoupili do klece, a dávala signál k jeho spuštění dolů nebo vyjetí nahoru. A „chlapci“ se mačkali jeden na druhého jak pouliční koťata k mámě.

„Hlavně aby se ten provaz nepřetrhnul, jinak nás budou seškrabávat ze stěn,“ důležitě prohlásil uhrovitý mladík.

„Jen se nebojte, pošlou další,“ uchechtl se instruktor.

Všichni byli připravení. „Dozorkyně“ zmáčkla knoflík. Antonovo dosavadní vnímání světa se navždy změnilo ve chvíli, kdy sebou klec prudce šklubla a začala klesat do téměř kilometrové hlubiny. Uši mu zalehly, nohy se nenačalým zatížením rozechvěly a tělo se připravilo na náraz. Zdálo se, že klec letí, padá dolů jako do útrov nějakého tajuplného, gigantického tvora. Byli pohlcováni letitou příšerou, která se zrodila v dobách, kdy se na Zemi teprve

objevil život. Jak padali, mýjeli nosohltn, řítily se jícnem a teď to vypadalo, že se roztříští napadrť o dno žaludku... Ale klec jen lehce zpomalila a horníci se vyvalili ven jako sardinky z konzervy. Vpředu se rýsovaly zlověstné obrysy temné, skoro až černé díry, důlní chodby. Jako kdyby postavy, které vcházely do hlubiny, mizely a světlo jejich svítlen polykala zhuštěná mlha. Tento bázlivý prvotní strach z temnoty a nejistoty bude horníky pronásledovat neustále. Dokonce, i když si zvyknou na neproniknutelnou tmu, obavy z nejistoty je už nikdy nepřestanou pronásledovat. Možná, že právě proto se velká část zaměstnanců dolu po směně ráda napije. Nasávají z třílitrových demižonů kořalku a jedí jen pomálu. Litry pálenky se pokouší spláchnout ten bezděčný, děsivý pocit a zapomenout.

První den byl pro Antona poznávací. Spolu se skupinou dalších nováčků procházeli chodbami a chystali se vyfárat. Když zamířili zpět k výtahu, stali se svědky toho, jak v dlouhé chodbě vykolejil menší, asi jedenapůltunový vozík. Jak říkají horníci, vyvalil se. Jeden z dělníků s pomocí krátkého kmene stromu (většinou je to kus borovice) začal páčit: jeden konec dřeva umístil pod kola, vši svou vahou se opřel do druhého konce a celý vozík tak nadzvedl o několik centimetrů. V tu chvíli jeho kolega nasadil kola do kolejí, a bylo to – vagon byl zpátky na svém místě. Ale ve chvíli páčení se horník, kterému bylo asi kolem pětatřiceti let, smekl a dřevo ho vši silou praštilo do kolenní česky. Hřmot vozíku vracejícího se do svých kolejí se překrýval s nezřetelným řevem zraněného – jeho kolenní česka křupla jako francouzská bageta. Všichni mu přispěchali na pomoc. Anton ho spolu s prošedivělým starcem s hlubokými vráskami táhl na nosítkách k výtahu.

„Ty jsi tu dneska první den?“ zeptal se stařec, a aniž čekal na odpověď, pokračoval: „No, synu, v dole je to jako ve válce: co tě nezabije, to tě zmrzačí.“

Nejednou si Anton na toho starce ještě vzpomněl... A potom už začal pracovat. Na šachtě zpočátku vykonával pomocné práce: nasazoval kola vozíků na kolejnice, tahal dříví nebo čistil pásový dopravník od uhelné suti.

Jednou během noční směny seděl na násypce – konstrukci ze železných plátů, svařených do tvaru žlabu, která slouží k tomu, aby se uhlí přesypalo z jednoho pásu na druhý. Motory pravidelně hučely a všude kolem byla tma. Anton seděl, zády se opíral o hranu a světlo svítilny protínalo hustou tmou a osvětlovalo řinoucí se potůček uhlí, který s praskotem, lomozem a šumem padal z násypky.

Nejnáročnější noční hodiny pro horníky přicházejí kolem čtvrté ráno, kdy na člověka přichází spaní, organismus přestává pracovat a jednotvárné šustění pásu spolu se spajícím se hromadou nerostné suroviny zní jako ukolébavka.

Anton usnul. A to doslova – Morfeovy sítě ho omotaly tak rychle, že si ani nahlas nestihl říct: „Na šachtě se nespí.“ A opravdu, když člověka přistihnou, jak usnul v důlních chodbách, vyhodí ho. Každou směnu se do chodeb spouštějí inženýři, kteří dohlízejí na bezpečnost práce, neboli, jak se jim říká, „VI. správa“. Totiž, za dob Sovětského svazu byla takzvaná VI. správa součástí KGB a zabývala se ekonomickou kontrarozvědkou a bezpečností průmyslu. A tak horníci těmto kontrolorům bezpečnosti práce říkali „kágébáci“ – tolik je nenáviděli.

Nicméně tenkrát během noční směny, aniž si uvědomoval nebezpečí, že může být přistižen, se Anton odebral do říše snů.

Ocitl se ve stepi. Letním sluncem vyšisované kopce se vlnily až daleko za obzor. Vypelichané keře rozedraly nedalekou nížinu. Zprava vykukovaly řady topolů. A zleva pěšina, která se jako stuha, již někdo pohodil kamsi do stepi, podivně vine, stoupá na pahorky a zase se lehce vrací dolů.

Nad stepí se zlověstně rozprostírají temná oblaka. Ojedinelé paprsky slunce prorážejí tenounkými pramínky šedivý pancíř mraků. Stál na nevysokém kopci a hleděl stranou na stromy. Chladný vítr ho svými drsnými dlaněmi hladil po tváři. Na nebi kroužil osamocený pták. Anton musel jít. Pociťoval potřebu chodit, věděl, že tím utiší svůj zármutek. Tím, že opustí jedno místo, se změní nejen okolní krajina, ale vytvoří se i dojem pomíjivosti života a jeho nezastavitelného pohybu a rozplývá se pocit bezvýchodnosti situace.

Anton si chtěl sám pro sebe říci, kudy se vydá, ale nemohl. Jako by mu někdo sevřel hrdlo. Nemůže ze sebe vydat ani hlásku. V hlavě se mu zatmělo. Zachvátil ho neklid, způsobený tím, že už není schopen ovládat své tělo. Někde v jeho nitru se jako pichlavý chomáček zrodil záchvat paniky, který se mu začal rozpínat v celé hrudi. Antona se zmocnil pocit vlastní bezmoci, znásobený strachem z neznámého.

Nedělkov zoufale zahekal a rozběhl se dolů z kopce směrem k cestě. Když už k okraji cesty zbývalo jen půl metru, zavadil Anton o kámen a upadl, natáhl se jak dlouhý, tak široký. Obličejem se zabořil do suché země. Těžce oddychuje, se převalil na záda. Po nebi se plížila popelavá oblaka, drápala a valila se přes sebe. Od jejich okrajů, rozedraných větrem, se odtrhávaly kousky popela a síry. Tato podívaná ho uchvacovala. Anton na okamžik zapomněl na svůj strach, upíral zrak do hlubokých nebes a prohlížel si popelavé nestvůry, které se zuřivě vrhaly na své protivníky, chtěly je rozsápat, ale ve většině případů je prostě jen obepluly.

„Jako kdybych spal,“ řekl najednou Nedělkov, aniž se pozastavil nad tím, že už zase může mluvit.

Ještě několik minut sledoval nebeský souboj, a když už se dost vynadával, chtěl vstát. Anton se mírně nadzvedl